

SARCOFAGELE ROMANE DIN PIATRĂ DESCOPERITE LA APULUM

Radu OTA

Atestarea celor două necropole romane descoperite în punctele „Podei”¹, respectiv „Stația de salvare”², „Stadion”³ și „Profi”⁴, ultimele trei făcând parte din necropola nordică romană, este prea puțin cunoscută în literatura de specialitate⁵. Dacă în ceea ce privește mormintele romane descoperite la „Stația de salvare” sunt slabe speranțe să le mai vedem publicate vreodată⁶, există încrederea că valorificarea celorlalte săpături arheologice va depăși stadiul unui simplu raport de săpătură publicat în revistele de specialitate. În acest articol urmează să se prezinte mai detaliat patru sarcofage din calcar, întregi sau fragmentare, trei capace și o cutie de sicriu, descoperite în mod fortuit. Dintre aceste piese

¹ MACREA, PROTASE 1959, p. 433-452; PROTASE 1960, p. 397-405; PROTASE 1961, p. 407-410; PROTASE 1974, p. 134-159; CIOBANU 2004, p. 25-26; GLIGOR *et alii* 2005, p. 252-253.

² BLĂJAN, POPA 1983, p. 375-381; *Rep. Alba* 1995, p. 43.

³ INEL *et alii* 2002, p. 142-146. Din cele 192 de morminte, 90% erau romane, majoritatea de incinerare.

⁴ DRAGOTĂ *et alii* 2003, p. 35; DRAGOTĂ *et alii* 2004, p. 30-31. În acest punct au fost dezvelite în cursul a două campanii de cercetare 381 de morminte, din care majoritatea sunt romane de incinerare și înhumare (ritul predominant era incinerarea).

⁵ DRĂMBĂREAN 1999, p. 241-249. Pe baza unor descoperiri de monumente sepulcrale romane, cu caracter fortuit, făcute în albia râului Mureș în 1999, în apropierea laturii sudice a coloniei *Aurelia Apulensis (extra muros)*, autorul se pronunță în favoarea existenței unei a treia necropole romane (în punctul Mureș-Port), având ca argument monumentalitatea acestor piese sepulcrale. Realizarea unor săpături arheologice în această zonă ne-ar putea confirma sau nu existența celei de-a treia necropole romane de la Apulum. Nu ar fi de mirare să existe în acest loc o a treia necropolă, ținând cont de diversitatea pieselor sepulcrale găsite aici.

⁶ CIUGUDEAN, CIUGUDEAN 2000 a, p. 341-345; CIUGUDEAN, CIUGUDEAN 2000 b, p. 203-217. Din cele 149 de morminte romane găsite în această zonă a necropolei, publicat unul singur! Nici măcar înmormântările din evul mediu timpuriu, care reprezintă majoritatea mormintelor descoperite aici, nu au fost valorificate științific și sunt slabe șanse să mai vadă lumina tiparului. Mă bazez pe faptul că au trecut mai mult de 20 de ani de la încheierea săpăturilor arheologice și nimic nu pare a se mișca în acest sens. Încă 10 morminte din această necropolă ne sunt amintite de V. Moga, fără a avea însă o descriere amănunțită a acestora; vezi, MOGA 1987, p. 166.

sepulcrale doar un sarcofag și un capac de sicriu au fost publicate de O. Floca⁷ și M. Bărbulescu⁸. Celelalte monumente sunt inedite și se va încerca cu această ocazie introducerea lor în circuitul științific⁹.

Asemenea piese sepulcrale, azi dispărute, sunt amintite de primul custode al Muzeului din Alba Iulia, A. Cserni¹⁰. Știm doar că, de-a lungul ultimelor trei secole, au fost găsite în necropola din punctul „Podei” mai multe sarcofage de piatră, din care două cu inscripții¹¹. Primul custode și director al muzeului albaiulian menționează opt pietre de sicriu întrebuințate la diferite treburi casnice în mai multe gospodării ale orașului, un sarcofag uriaș de piatră decorat cu frunze de palmier, descoperit în panta estică a Podeiului și trei sicrie neornamentate, din calcar, găsite în aceeași necropolă, prin în urma unor săpături arheologice efectuate în anul 1899¹². Acestea din urmă erau orientate NE-SV, iar unul din ele nu avea capac. Cel mai mare dintre ele avea următoarele dimensiuni¹³: L -2,2 m; l -1,08 m; h -1,37 m (împreună cu capacul); gros. peretelui -0,15-0,17 m; ad. Interioară -0,6 m¹⁴. În interior se afla un schelet, iar ca inventar, o lampă cu marcă, în varianta grafică VIBIVS¹⁵. Toate aceste sarcofage prezentau urme de profanare.

Monumentele sepulcrale, care vor fi descrise acum, fac parte din aceeași necropolă, mai precis din panta dealului, care coboară spre strada Viilor, paralelă cu șoseaua națională ce înaintează spre Partoș, via Sibiu¹⁶. Majoritatea sarcofagelor din piatră de la Apulum s-a aflat în cimitirul menționat anterior¹⁷. Din săpăturile efectuate cu peste două decenii în urmă în cealaltă necropolă de la Apulum, mai precis în cea nordică, din punctul „Stația de salvare”, cunoaștem două sarcofage din piatră¹⁸, dintre care unul se află în incinta ansamblului arhitectonic dreptunghiular care înconjură Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, în latura nordică a acestuia, alături de alte două sarcofage pe care le prezentăm în continuare. În curtea muzeului se aflau, de asemenea, un sarcofag întreg de copil, o cutie și două capace, în stare fragmentară. Fiecare cutie de sarcofag are perforată câte o gaură pe unul din pereții laterali, în scopul „vizitării” mormântului de către sufletul decedatului. Se va proceda în continuare, la o descriere mai amănunțită a pieselor:

⁷ FLOCA 1941, p. 9.

⁸ BĂRBULESCU 2003, p. 250, pl. XX, 1.

⁹ Prelucrarea imaginilor a fost realizată de colegul G. Bounegru, căruia îi mulțumesc pe această cale.

¹⁰ CSERNI 1901, p. 149, 241-242, 247-275;

¹¹ CIL, III, 1198, 1236; CSERNI 1901, p. 149, 241-242, 247-275; CSERNI 1908, p. 51-52; FLOCA 1941, p. 4-9, fig. 1 și 2; *Rep. Alba* 1995, p. 40-41.

¹² CSERNI 1901, p. 238-241.

¹³ L-lungimea, l-lățimea, h-înălțimea, gros. - grosimea, ad. - adâncimea.

¹⁴ CSERNI 1901, p. 240-241.

¹⁵ CSERNI 1901, p. 240-241; BĂLUȚĂ 2003, p. 180-182, nr. 1.

¹⁶ Informații dr. Gh. Anghel, căruia îi mulțumesc pentru sprijinul acordat.

¹⁷ Informații dr. Gh. Anghel. În anii '60, lângă capela veche a cimitirului bisericilor din cartierul Maieri existau câteva fragmente de capace de sarcofag din calcar provenite în mod sigur din necropola romană din punctul „Podei”.

¹⁸ BLĂJAN, POPA 1983, p. 375. În raportul de cercetare aflăm că în interiorul sarcofagelor s-au aflat schelete. Nu se cunoaște situația stratigrafică în care au fost găsite.

1. Capac de sarcofag (*operculum*); inedit; în stare fragmentară; de mari dimensiuni; provenit din punctul „Podei” aflat acum în curtea muzeului. Din acesta se mai păstrează doar două acrotere. Dimensiuni: L -2,15 m; l -1,28 m; h fronton -0,6 m; h acroteră -0,41 m; gros. capac -0,14-0,21 m. Creasta mediană a frontonului depășește în înălțime nivelul acroterelor cu 0,01-0,02 m (Pl. 1b).

2. Capac de sarcofag (*operculum*); inedit; în stare fragmentară; provenit din punctul „Podei” aflat în curtea muzeului. Se mai păstrează doar o acroteră și o parte din creasta mediană a frontonului. Dimensiuni: L -0,65 m; l -0,54 m; h acroteră -0,32 m; gros. capac -0,10 m.

3. Cutie de sarcofag (*arca*); inedită; în stare fragmentară, de mari dimensiuni; provenită din punctul „Podei” aflată în curtea muzeului. Se mai păstrează doar două laturi (una lungă și una scurtă). Dimensiuni: L -2,40 m; l -0,88 m; h -0,9 m; gros. perete -0,22 m; gros. fund -0,28 m (Pl. 2a).

4. Sarcofag de calcar; inedit; h totală -0,66 m; aflat într-unul din depozitele muzeului. Este un sicriu de nou-născut¹⁹, cu loc de descoperire nesigur. Provine probabil din cimitirul de pe „Podei”. Una din laturile scurte ale cutiei este spartă. Cutia (*arca*) de formă rectangulară este cioplită dintr-un singur bloc. Capacul (*operculum*), este realizat în formă de acoperiș în două ape, cu fronton triunghiular pe laturile scurte și acrotere la colțuri. Se păstrează doar trei acrotere, care au forma unor sferturi de sferă. Nivelul crestei mediane a capacului îl depășește pe cel al acroterelor. Dimensiunile cutiei: L -0,8 m; l -0,51 m; h -0,44 m; gros. fund -0,13 m; gros. laturii lungi -0,07 m; gros. laturii scurte -0,10 m. Dimensiunile capacului: L -0,8 m; l -0,58 m; h -0,22 m; gros. -0,1 m; h acroteră -0,1 m (Pl. 2b).

5. Sarcofag din calcar; inedit; h totală -1,38 m; în stare foarte bună de conservare; aflat acum la Catedrală. Acesta provine din punctul „Podei”. Se păstrează cutia (*arca*) și capacul (*operculum*). Cutia, de formă dreptunghiulară, este lucrată dintr-un singur bloc. Dimensiuni: h -0,84 m, L -2,1 m, l -0,9 m. Capacul este realizat în formă de acoperiș în două ape, cu fronton triunghiular pe laturile scurte și patru acrotere la colțuri. Dimensiuni: h -0,54 m, L -2,15 m, l -0,96 m, h fronton -0,54 m, h acroteră -0,46 m. După cum observăm, creasta mediană a frontonului se ridică deasupra înălțimii acroterelor, iar lungimea și lățimea capacului sunt mai mari decât ale cutiei. Acroterele au forma unor sferturi de sferă. Nu am întâlnit spărturi în cutia sau capacul sarcofagului care să ateste urmele unui jaf produs în antichitate (obicei practicat frecvent și constatat cu ocazia săpăturilor arheologice). Din păcate, am reușit să dăm doar dimensiunile exterioare ale sarcofagului, capacul acestuia fiind zidit împreună cu *arca* (evident că este o intervenție recentă). Nu prezintă urme de decor sau inscripții. Lipsesc, de altfel, informațiile despre conținutul cutiei. Chiar dacă nu am găsit urme de

¹⁹ Un alt sicriu de nou născut se află în expoziția permanentă a muzeului, mai precis în lapidariu, alături de un sarcofag cu boltă, din cărămidă, descoperite cu mulți ani în urmă de regretatul profesor I. Berciu. Vezi, BERCIU, WOLSKI 1971a, p. 375-433; BERCIU, WOLSKI 1971b, p. 919-965; WOLSKI, BERCIU 1972, p. 107-121. Este vorba despre un sarcofag de copil, din calcar, cu capacul în dublă pantă, prevăzut cu acrotere la colțuri. Pe mijlocul crestei acoperișului este perforat un orificiu pentru libații. În interior s-a aflat un schelet de copil de vârstă mică. Sicriul a fost găsit într-o cameră funerară, împreună cu un sarcofag cu boltă, din cărămidă, pictat pe exterior, în interiorul acestuia din urmă aflându-se o urnă cu cenușă și oase calcinate, alături de patru mici ulcioare.

profanare, aceasta nu este exclusă (Pl. 2c).

6. Sarcofag din calcar; inedit; în stare bună de conservare; aflat acum în curtea muzeului. Cutia (*arca*) are formă dreptunghiulară, fiind cioplită dintr-un singur bloc de piatră. Dimensiuni: L -1,09 m, l -0,6 m, h -0,43 m, gros. perete -0,12 m. Capacul (*operculum*), realizat în formă de acoperiș în două ape, are fronton trapezoidal, fără acrotere la colțuri. Dimensiuni: h totală -0,76 m, L -1,12 m, l -0,61 m, h fronton -0,3 m. Este un sarcofag de copil în vârstă de maxim 5 ani; prezintă ușoare deteriorări pe una din laturile lungi ale bazei cutiei. Provine din necropola din punctul „Podei” (Pl. 1c).

7. Capac de sarcofag din calcar, aflat acum la Catedrală; stare fragmentară; nr. de inv. R172. Provine din punctul „Podei”. Se mai păstrează doar o acroteră și o parte a liniei mediane a frontonului. Piesa este în formă de acoperiș de casă, în pantă dublă, cu fronton triunghiular. După dimensiuni (L -1,28 m, l -0,65 m, h acroteră -0,25 m). Se pare că a aparținut unui adolescent. Pe ambele fețe ale acroterei apar sculptate în relief două palme ridicate, cu degetele răsfirate, cu podul palmei îndreptat spre privitor. Palmele înălțate semnifică protestul împotriva unei morți violente, invocându-se astfel răzbunarea divină asupra vinovatului sau împotriva unei morți premature, când un zeu este muștrat sau chiar învinuit de dedicant²⁰. Analogii ale acestei teme funerare există la Tomis, pe o stelă, unde dedicantul, tată a doi copii, deplânge moartea prematură a acestora prin încadrarea textului inscripției de două palme înălțate, în semn de protest către zeul sau zeii care i-au răpit atât de prematur copiii²¹; alte analogii aflăm la Roma²², Rheneia²³ (Delos) dar și în Asia Mică²⁴. Pe fiecare latură a acroterei este reprezentată în relief câte o mână ridicată spre cer. Este, probabil, singurul sarcofag din Dacia romană care are reliefat acest simbol funerar (Pl. 1a).

8. Sarcofag din calcar; h totală-1,05 m; se păstrează cutia (*arca*) și o parte din capac (*operculum*)²⁵. Se află la Catedrală și provine din necropola din „Podei”. Dimensiunile cutiei: h -0,75 m, L -2,24 m, l -0,87 m. Aceasta are formă dreptunghiulară; este cioplită dintr-un singur bloc de calcar și are pe una din laturile principale o frumoasă *tabula ansata* cu marginile puternic profilate. În interiorul acesteia era pictată o inscripție care astăzi nu se mai păstrează. *Ansae*-le, în formă de triunghi, sunt decorate cu câte o meduză în relief, cunoscut simbol apotropaic. Meduzele au fața umanizată, părul răvășit, prins cu două corpuri de șarpe încolăcite sub bărbii. Deasupra și dedesubtul *ansae*-lor, în chenare diferite,

²⁰ PIPPIDI 1998, p. 247-261; BĂRBULESCU 2003, p. 249-250.

²¹ PIPPIDI 1998, p. 247-249.

²² PIPPIDI 1998, p. 253.

²³ PIPPIDI 1998, p. 224, pl. XXIV.

²⁴ CUMONT 1966, p. 431-432, fig. 87. Este vorba despre o stelă funerară pe care sunt reprezentate în relief două palme cu podul îndreptat către privitor. Semnificația însă este alta în raport cu ce am analizat mai sus. Aici defunctul și soția sa sunt redați împreună cu carul cu boi, lucrând pământul. Palmele simbolizează ruga adresată divinităților pentru acordarea unei recompense în viața viitoare. Conform savantului belgian, se resimte influența pitagoreică privind recompensa divină acordată după moarte celor care au o muncă grea în timpul vieții.

²⁵ FLOCA 1941, p. 8, fig. 2. Am considerat necesară republicarea acestuia în scopul completării informațiilor.

sunt reprezentați în relief doi delfini și două rozete. Capacul prezintă crăpături la ambele frontoane. Dimensiunile capacului: h -0,3 m, L -2,32 m, l -0,94 m, h acroteră -0,3 m. Creasta mediană a frontonului este la același nivel cu înălțimea acroterelor, care au forma unor sferturi de sferă. Capacul sarcofagului este în formă de acoperiș de casă, în pantă dublă, cu fronton triunghiular și patru acrotere la colțuri.

Acest sarcofag reprezintă una din cele mai reușite lucrări de acest gen din Dacia. Gorgona-Medusa este larg răspândită pe monumentele funerare din Dacia Superior și Inferior²⁶, având rol apotropaic²⁷. Rozetele și delfinii sunt simboluri siderale legate de ideea sufletului celest, aerian, la care se recurge des în reprezentările funerare din Dacia²⁸. Delfinul, cu rol de *psychopompos*, are misiunea de a transporta sufletul defunctului spre tărâmul fericiților²⁹. Acesta este des reprezentat pe monumentele funerare ale provinciei³⁰. Prin această lucrare putem constata nivelul înalt al măiestriei artistice atins de meșterii pietrari apulensi (Pl. 2d).

Analogii pentru sarcofagele cu acoperișul în formă de casă, în dublă pantă, cu fronton triunghiular și acrotere la colțuri, întâlnim în necropola de sud-est a orașului Napoca prin cele cinci sarcofage monolitice din calcar³¹; în cea sudică a Potaissei³², la Apulum³³, Tomis³⁴, Romula³⁵ etc. Majoritatea sarcofagelor de piatră din Scythia Minor, Dacia Inferior³⁶ și Dacia Superior³⁷ sunt de tip greco-oriental, pătruns pe filieră sudică³⁸ din lumea greacă clasică și elenistică³⁹. În Pannonia, la Aquincum, acest tip de sarcofage se datează în a doua jumătate a secolului II p. Chr. și sunt puțin decorate⁴⁰.

Ținând cont de faptul că era frumos ornamentat și cu inscripție, acest sarcofag nu era îngropat în pământ, tocmai pentru a putea fi admirat de trecători și pentru a marca memoria defunctului (acesta din urmă făcând parte cu siguranță din elita municipală urbană apulensă).

În concluzie, toate sarcofagele la care ne-am referit sunt de tip greco-oriental, cu acoperișul în două ape sau dublă pantă, cu fronton triunghiular și acrotere la

²⁶ BĂRBULESCU 1984, p. 189.

²⁷ GRIMAL 2001, p. 207; FERRARI 2003, p. 390-391.

²⁸ FERRARI 2003, p. 192-193.

²⁹ CUMONT 1949, p. 286.

³⁰ BĂRBULESCU 1984, p. 193.

³¹ BODOR 1994, p. 253-256; HICA 1999, p. 100.

³² RUSSU 1936-1940, p. 333-337. Autorul ne prezintă nouă sarcofage de acest tip; FLOCA 1941, p. 21; LUCA, HOPÂRTEAN 1980, p. 116. Aici există două sarcofage.

³³ FLOCA 1941, p. 4-7; WOLSKI, BERCIU 1972, p. 107, fig. 1a, 1c; DRĂMBĂREAN 1999, p. 242, nr. 3-4; GRAMATOPOL 2000, p. 206-207.

³⁴ ALEXANDRESCU 1970, p. 288, nr. 13, fig. 58; ALEXANDRESCU-VIANU 2000; GRAMATOPOL 2000, p. 203; COVACEF 2002, p. 227-228.

³⁵ TUDOR 1968, p. 411-412, fig. 120-121. Este vorba despre sarcofagul lui Aelius Iulius Iulianus, decurion al Romulei.

³⁶ TUDOR 1968, p. 406.

³⁷ GRAMATOPOL 2000, p. 206.

³⁸ BERCIU, WOLSKI 1971a, p. 389.

³⁹ MARINESCU-ȚEPOSU 1972, p. 216; GRAMATOPOL 2000, p. 203.

⁴⁰ DREWNIEWSKA 1966, p. 381-388; GRAMATOPOL 2000, p. 207.

colțuri. De fapt, aceste monumente sepulcrale nu sunt altceva decât temple greco-romane în miniatură și au fost lucrate cel mai probabil într-unul din atelierile de lapicizi care au funcționat la Apulum⁴¹. Trebuie menționat că piesele sepulcrale nr. 1 și 3 ar putea constitui un singur sarcofag. Mai trebuie amintit că în localitatea Pâclișa, acum suburbie a orașului Alba Iulia, a fost descoperit în anii '20 ai secolului trecut, cu ocazia plantării viței de vie, un capac de sarcofag din piatră, provenit probabil din una din necropolele celor două orașe romane de la Apulum⁴².

Măreția pieselor sepulcrale prezentate ne arată opulența elitelor municipale locale, care se înmormântau mai ales în necropola din punctul „Podei”. Ele probează și apariția și dezvoltarea atelierelor de lapicizi care își procurau materia primă din carierele de calcar de la Ighiu, Țelna și Ighiel (jud. Alba).

BIBLIOGRAFIE

ALEXANDRESCU 1970 - M. Alexandrescu, *Les sarcophages romains de la Dobrudjia, RESEE* 7 (1970), 2, p. 288.

ALEXANDRESCU-VIANU 2000 - M. Alexandrescu-Vianu, *Histria IX. Les statues et les reliefs en pierre*, București-Paris.

BĂLUȚĂ 1977 - C. L. Băluță, *Monuments épigraphiques d'Apulum*, *Epigraphica* VII, p. 233-238.

BĂLUȚĂ 2003 - C. L. Băluță, *Lămpile antice de la Alba Iulia (Apulum)*, I. *Lămpile epigrafice*, Alba Iulia.

BERCIU, WOLSKI 1971a - I. Berciu, W. Wolski, *Un nou tip de mormânt descoperit la Apulum și problema sarcofagelor cu boltă din Imperiul roman*, *Apulum* 9 (1971), p. 375-433.

BERCIU, WOLSKI 1971b - I. Berciu, W. Wolski, *Un nouveau type de tombe mis au jour à Apulum et le problème des sarcophages à voûte de l'Empire Romain*, *Latomus* 29 (1971), 4, p. 919-965.

BĂRBULESCU 1984 - M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca.

BĂRBULESCU 2003 - M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, (ediția a II-a), Cluj-Napoca.

BLĂJAN, POPA 1983 - M. Blăjan, Al. Popa, *Cercetările arheologice de la Alba Iulia „Stația de salvare”*, *Materiale* 15 (1983), p. 375-381.

BODOR 1994 - A. Bodor, *Contribuții la istoria orașului Napoca pe baza monumentelor sale sculpturale în piatră (III)*, *ActaMN*, I (1994), p. 253-256.

CIOBANU 2004 - R. Ciobanu, *Alba Iulia-Dealul Furcilor (Podei)*, *CCA* (2004), p. 25-26.

CIUGUDEAN, CIUGUDEAN 2000a - D. Ciugudean, H. Ciugudean, *Un mormânt de militar roman de la Apulum*, *Apulum* 37 (2000), 1, p. 341-345.

CIUGUDEAN, CIUGUDEAN 2000b - D. Ciugudean, H. Ciugudean, *A Military Roman Grave at Apulum, Army and Urban Development*, Alba Iulia, p. 203-217.

COVACEF 2002 - Z. Covacef, *Arta sculpturală în Dobrogea romană, secolele I-III*, Cluj-Napoca.

⁴¹ BĂLUȚĂ 1977, p. 235-236; BĂRBULESCU 1984, p. 43; HUSAR 2002, p. 318. Pe „Platoul romanilor” au fost descoperite un altar cu inscripție din calcar de Ighiu, două altare anepigrafe și resturi de piatră. Se presupune că aici ar fi existat unul din atelierile de pietrari de la Apulum.

⁴² DRÂMBĂREAN, RUSTOIU 2003, p. 244.

CSERNI 1901 - A. Cserni, *Alsófehérvármegye monográphiája*, vol. II, partea I, *Alsófehérvármegye történelme*, Aiud.

CSERNI 1908 - A. Cserni, *Apulumi maradványok. Tizenötödik közlemény*, ATÉ 14 (1908), p. 34-52.

CUMONT 1949 - F. Cumont, *Lux perpetua*, Paris.

CUMONT 1966 - F. Cumont, *Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains*, Paris.

DRAGOTĂ et alii, 2003 - A. Dragotă, G. T. Rustoiu, D. S. Brânda, *Alba Iulia-„Profi”*, în CCA (2003), p. 35.

DRAGOTĂ et alii, 2004 - A. Dragotă, C. Plantos, D. S. Brânda, G. T. Rustoiu, *Alba Iulia-„Profi”*, în CCA (2004), p. 30-31.

DRĂMBĂREAN 1999 - M. Drămbărean, *Monumente sculpturale romane descoperite recent la Partoș*, Apulum 36 (1999), p. 241-249.

DRĂMBĂREAN, RUSTOIU 2003 - M. Drămbărean, G. T. Rustoiu, *O villa suburbana de la Apulum*, Sargetia 31 (2003), p. 241-253.

DREWNIEWSKA 1966 - B. Drewniewska, *Monuments funéraires en Hongrie*, în *Mélanges offerts à Kazimierz Michalowski*, Varșovia, p. 381-388.

FERRARI 2003 - A. Ferrari, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, București-Iași.

FLOCA 1941 - O. Floca, *Sistemele de înmormântare din Dacia Superioară romană*, în *Sargetia* 2 (1941).

GLIGOR et alii 2005 - M. Gligor, P. Mazăre, M. Breazu, *Un mormânt din epoca romană descoperit la Alba Iulia-Dealul Furcilor (str. Izvor, f. nr.)*, în AUA, series historica 9/I (2001), p. 251-263.

GRIMAL 2001 - P. Grimal, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, București.

GRAMATOPOLO 2000 - M. Gramatopol, *Arta romană în România*, București.

HICA 1999 - I. Hica, *Necropola din zona de sud-est a municipiului Napoca*, în *Napoca 1880 de ani de la începutul vieții urbane*, Cluj-Napoca, p. 97-104.

HUSAR 2002 - A. Husar, *Din istoria Daciei romane*, Cluj-Napoca.

INEL et alii, 2002 - C. Inel, M. Drămbărean, A. Gligor, A. Dragotă, R. Ciobanu, G. T. Rustoiu, D. O. Dan, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Alba Iulia-Apulum II-„Stadion”*, în *Patrimonium Apulense* II, p. 142-146.

LUCA, HOPÂRTEAN 1980 - C. Luca, A. Hopârtean, *Noi descoperiri în necropola sudică a Potaissi*, Potaissa 2 (1980), p. 115-122.

MACREA, PROTASE 1959 - M. Macrea, D. Protase, *Șantierul Alba Iulia și împrejurimi*, Materiale 5 (1959), p. 433-452.

MARINESCU-ȚEPOSU 1972 - L. Marinescu-Țeposu, *Despre originea unor tipuri de monumente funerare din Dacia Superior*, SCIV 23 (1972), 2, p. 215-223.

MOGA 1987 - V. Moga, *Cercetări arheologice la Apulum*, Apulum 24 (1987), p. 157-169.

*** Rep. Alba 1995 - *** Repertoriul arheologic al județului Alba, Alba Iulia.

PROTASE 1960 - D. Protase, *Șantierul arheologic Alba Iulia*, Materiale 6 (1960), p. 397-405.

PROTASE 1961 - D. Protase, *Săpăturile de la Alba Iulia*, Materiale 7 (1961), p. 407-410.

PROTASE 1974 - D. Protase, *Necropola orașului Apulum. Săpăturile din anii 1970-1971*, Apulum 12 (1974), p. 134-159.

RUSSU 1936-1940 - I. I. Russu, *Descoperiri arheologice la Potaissa*, AISC 3 (1936-1940), p. 333-337.

TUDOR 1968 - D. Tudor, *Oltenia romană*, București.

WOLSKI, BERCIU 1972 - W. Wolski, I. Berciu, *Contribuții la problema mormintelor romane cu dispozitiv pentru libațiile funerare*, Apulum 10 (1972), p. 107-121.

THE STONE ROMAN COFFINS DISCOVERED AT APULUM

Summary

The development of the Roman cities around *municipium Aurelium/colonia Aurelia* and *municipium Septimium/colonia Nova*, shows us the opulence of the citizens' life which is evidenced by a lot of artefacts found every year on the occasion of the archaeological excavations or the accidental findings. The author talks about several stone Roman coffins found in the old collections of the Museum from Alba Iulia. He also describes two babies' coffins found in a good state of preservation. The others are in a fragmentary state, only one being preserved intact. We don't know the spot where these sepulchral stones were found, but we suppose that the majority of these artefacts were found in the Roman cemetery situated between two Roman cities, precisely in the spot called „Podei”, and the other burial area, which is also divided into three zones called „Stația de salvare”, „Stadion” and „Profi”. According to the theory concerning the existence of the third necropolis near the southern limit of the *municipium Aurelium/colonia Aurelia*, elaborated by M. Drâmbărean, the author agrees with this new hypothesis. Today this last necropolis is flooded by the Mureș river. Finally, the author speaks about the theme of the hands stretched to the sky, appearing on each face of an acroteria. It is probably the single funerary artefact on which we found this funerary symbol in Roman province Dacia. What is the significance of this funerary symbol? This theme is explained by M. Bărbulescu, in the second edition of the book „Interferențe spirituale în Dacia romană” (Spiritual interferences in Roman Dacia)⁴³. He explains that this symbol shows us the pain related to the early disappearance of someone. The dedicants protest against the deities who have taken their relative so early. In other cases, the relative asks the deities to revenge the premature death of a person.

⁴³ BĂRBULESCU 2003, p. 249-250.

a

b

c

a

b

c

d